

BENEDIKTINSKA KULTURNA BAŠTINA NA OTOKU KRKU

Ivan Ostojić

Već u prvim stoljećima kršćanstva na mnogim dalmatinskim otocima i udaljenim otočićima živjeli su usamljeni eremiti. Njih su doskora naslijedili monasi grčkoga tipa. U srednjem pak vijeku ti su otoci obilovali benediktinskim naseobinama. Utvrđeno je da je na dvadeset i pet naših otoka bila podignuta pokoja benediktinska zadužbina. U ovaj broj ne računamo one dalmatinske gradove koje danas nasip spaja s kopnom, a onda su sa svih strana bili okruženi morem. Deset od onih dvadeset i pet otoka imali su po dvije ili po više benediktinskih nastambi. Najveći broj takvih ustanova nalazio se na otoku Krku.

Na njemu, što znamo, djelovalo je sigurno šest muških i jedan ženski samostan, koji su bili organizirani po reguli sv. Benedikta. Od onih šest monaških cenobija pet su bile samostalne opatije, a jedan zavisni priorat. Opatije su: Sv. Lucija u Drazi Bašćanskoj, Sv. Marija na Košljunu, Sv. Nikola kod Omišlja, Sv. Lovre kod grada Krka i Sv. Mihovil u samom gradu. Nije nam poznato na koje je još opatije mislio mletački sekretar i krčki rektor Vinciguerra, kada je u XV st. izvijestio svoju vladu, da je na otoku Krku nekada bilo sedam mitronosnih opatija. — Izvan grada, ali blizu samih gradskih vrata, nalazio se priorat Sv. Ivana Krstitelja. — Poslije svih ovih, nadošao je koludrički cenobij Sv. Marije u gradu Krku.

Vjerojatno je postojao i benediktinski samostan sv. Nikole u Negritu, a možda još jedan kod benediktinske crkve sv. Martina i kapele sv. Apolinara.

Napokon, Ivan Milčetić spominje benediktinski samostan sv. Petra kod Dobrinja, Ivan Feretić sv. Mikule u Sužanu, a Mato Polonijo sv. Nikole u Ogrulu, ali za postojanje ni jednoga od ta tri tobožnja samostana ne možemo navesti nikakvo historijsko svjedočanstvo.

1.

Prije svega, osvrnimo se vrlo kratko na pojedina sigurna benediktinska mjesta. Od svih njih, prema postojećim spomenicima, najstarija je

Sv. Lucija u Drazi Baščanskoj, pokraj sela Jurandvora. U njoj je dokumentirana prisutnost redovnika u drugoj polovici XI stoljeća. Možda su oni došli u Baščansku Dragu i nešto prije, ali ni najmanje nije tačna tvrdnja Enciklopedije Leksikografskoga zavoda da su benediktinski samostan Sv. Lucije i mnogi drugi na našem primorju nastali u prvoj polovici IX stoljeća. Po svoj prilici tu je tvrdnju stvorila loša stilizacija teksta. Sv. Luciju obdario je hrvatski kralj Zvonimir i to prije nego je sagrađena njezina crkva, njezin beneficij bio je najbogatiji na otoku, prema starom pričanju osnovao ju je neki kralj, poslije su knezovi Frankopani i napokon mletački duždevi — jedni i drugi kao zemaljski gospodari — vršili nad njom patronatsko pravo. Te činjenice uzete skupa dopuštaju nagađanje da je Sv. Lucija možda bila vladarski samostan, **monasterium regale**. Nemamo mnogo podataka o četiristogodišnjem životu monaha u Baščanskoj Drazi. Poslije njihova nestanka, a to se dogodilo u drugoj polovici XV stoljeća, prihode s opatijskih posjeda pobirali su komendatarni opati sve do 1817. godine, kada je opatija povjerena krčkom biskupu, a 1828. zauvijek pripojena njegovoj menzi. Zato krčki biskup i danas nosi naslov **abbas sanctae Luciae de Besca**.

O opatiji **Sv. Marije na otočiću Košljunu**, kod mjesta Punta, sačuvan je najstariji spomen iz 1186. godine. Početkom XIV st. bila je i ona neko vrijeme pripojena krčkoj biskupskoj menzi, ali je benediktinaca na Košljunu posve nestalo tek oko 1438. godine. Godine pak 1447, odlukom knezova Frankopana i pristankom pape Nikole V, prazni samostan predan je franjevcima, pošto je u njemu zauvijek ukinut benediktinski red i opatska čast. Otada je **monasterium Beatae Mariae de Castillione** u rukama franjevac sve do danas.

Ne zna se za vrijeme postanka opatije **Sv. Nikole kod Omišlja**, ali se u pisanim spomenicima susreću u njoj redovnici od 1252. do 1505. godine. Njezino prvotno sjelo, prema mjesnoj tradiciji, nalazilo se jugozapadno od današnjega naselja Omišlja, u morskoj uvali Sepen. Nepoznate godine, budući da je samostan bio razoren ili popaljen u ratu ili od gusara, premješten je s morske obale na brdo sasvim blizu Omišlja. Poslije Sv. Lucije ovo je bila najbogatija opatija na otoku. Komendatarni opati **monasterii sancti Nicolai de Castro Muscola** pobirali su samostanske prihode do konca XVIII stoljeća, kada je mletačka vlada dokinula komendu, a njezin posjed prodala na javnoj dražbi. Dobiveni novac upotrijebljen je za krčku ubožnicu.

Sv. Lovre kod grada Krka, zajedno s ostalim krčkim samostanima, bio je obdaren u nekim oporukama 1271. i 1277. godine. To su ujedno prve poznate vijesti o njemu. Posljednji konventualni opat umro je oko 1489. godine. Poslije toga posjed Sv. Lovre pridružen je posjedu Sv. Lucije, te su oba skupa davana u komendu do 1817. godine. Naskoro su jedan i drugi postali dio menze krčkoga biskupa. Sv. Lovre nalazio se izvan grada pa se stoga i zvao **monasterium sancti Laurentii extra muros Veglenses** ili **prope Veglam**.

I **Sv. Mihovil u gradu Krku** nalazi se po prvi put zabilježen u oporuci: 1271. godine, ali može biti da je osnovan još u drugoj polovici XII

stoljeća, jer mu je vjerojatno tada bila ugrađena crkva. U prvoj polovici XV st. imao je zajedničkog opata sa Sv. Lovrom, a malo prije sredine istoga stoljeća kratko vrijeme bila mu je pridružena i opatija na Košljunu. Godine 1450. papa je ukinuo **monasterium sancti Michaelis Veglensis**, a imanje mu pripojio krčkoj katedrali. Međutim, to nije dugo trajalo, jer je prije konca XV st. i Sv. Mihovil dobio komendatarni režim, koji se protegao do 1802. godine, kada mu je posjed definitivno bio inkorporiran beneficiju župnika u Poljicima.

Priorat **Sv. Ivana Krstitelja** osnovao je i vlastitim troškom potpuno opskrbio krčki biskup Ivan 1186. god. kao zadužbinu svoje obitelji. Zaduzbinu je odmah predao uglednoj talijanskoj opatiji Sv. Benedikta na rijeci Padu, dotično njezinu prioratu Sv. Ciprijana na mletačkom otoku Muranu. Za sebe je biskup pridržao pravo da može, ako bude htio, u svojoj zadužbini živjeti pod upravom spomenutoga opata Sv. Benedikta i priora Sv. Ciprijana. Sv. Ivan u Krku jedan je od rijetkih naših samostana koji je preko svoje matice sigurno pripadao golemoj organizaciji Cluny, dok je ona bila žarište poznate benediktinske reforme. Posljednji sigurni glas o monasima u prioratu Sv. Ivana imamo iz 1405. godine. Iako je u samom naslovu **prioratus sancti Johannis a portis superioribus** označen njegov položaj, danas se više ne zna tačno mjesto gdje mu se dizala crkva i samostan.

Najmlađi od sedam sigurnih benediktinskih cenobija jest onaj **Sv. Marije** u gradu Krku. Nije utvrđeno kada je nastao. Opat Danzer je zabilježio da je utemeljen 1223. godine, ali pouzdanih vijesti o samostanu imamo tek iz prvoga decenija XVI stoljeća. Iz početka je primao samo Krčanke, i to plemkinje. Do 1780. god. crkva mu je nosila ime **sanctae Mariae ab Anglis**, a od tada je posvećena Marijinu Uznesenju. Uz kratki prekid (1600—1619. godine), kod Sv. Marije benediktinke žive neprestano sve do danas. Sačuvale su kroz duge vjekove kontinuitet regule sv. Benedikta, što nisu uspjela njihova redovnička braća, mada su imali tri puta više samostana i raspolagali s mnogo više sredstava.

2.

Sve navedene monaške opatije, osim Sv. Mihovila, upotrebljavale su — jedne (Sv. Lucija i Sv. Nikola) sigurno, a druge (Sv. Marija na Košljunu i Sv. Lovre) vrlo vjerojatno — slavenski jezik u liturgiji. Mislimo da su ih osnovali učenici ili nasljednici učenika sv. Metoda, kada su se, nakon njegove smrti protjerani iz Moravske, raspršili po južnim slavenskim zemljama. Neki od tih siromašnih bjegunaca našli su sklonište na našoj obali u starim zapuštenim ruševinama i ondje su nastavili živjeti po svojim starim običajima. Na taj su način i krčki samostani izrasli nad rimskim ili starokršćanskim razvalinama. Polovica od svih poznatih starih glagoljaških samostana u Hrvatskoj otpada na Krk. U tolikom broju, a porazmješteni na razne strane, uspjeli su čitavom otoku utisnuti glagoljaški pečat, koji do danas nije izbljedio.

Jamačno, oni prvi monasi glagoljaši nisu bili benediktinci, ali su konačno morali prihvatiti benediktinsku regulu, kako su je poslije kraćeg ili dužeg protivljenja morale primiti i najupornije i najjače monaške organizacije svugdje na Zapadu. Isto tako bili su je prisiljeni prihvatiti i grčki monasi koji su nakon izгона bizantinske vladavine s istarskog i dalmatinskog primorja htjeli ostati u našim stranama. Tu jednovrsnost redovničkoga života urgirali su pape i crkveni sabori.

Priklanjamo se gotovo općenitom mišljenju da su glagoljica i slavensko bogoslužje došli u Hrvatsku, direktno ili indirektno, preko sv. Ćirila i Metoda. Međutim, ako bi se ikada dokazalo da imaju pravo oni koji tvrde da je glagoljica starija od sv. Braće, ni tada ne bi izgubila na vjerojatnosti pretpostavka da su stari slavenski monasi prešli u benediktince, a ne, kako neki drže, benediktinci u glagoljaše. Kako bi benediktinci mogli napustiti iskonsku latinsku tradiciju, baštinjenu od svojeg osnivača, kada su upravo oni, dokle god su dopirali, uvodili latinske običaje, spasavali rimske klasične spomenike, širili među novim evropskim narodima latinski jezik i u crkvi na svim područjima utvrđivali latinštinu. Upravo taj njihov stav jedan je od glavnih razloga da je latinski pobijedio posvuda, postao službenim jezikom u zapadnoj crkvi i njoj samoj dao ime latinske crkve.

Ako se preobražaj starih krčkih monaha glagoljaša u benediktince nije dovršio prije, dogodilo se to najkasnije u drugoj polovici XII stoljeća. Sigurno je, naime, da je krčki biskup Petar 1153. godine, po savjetu krčkoga kneza Dujma, darovao samostanu Sv. Ciprijana na Muranu crkvu sv. Martina i kapelu sv. Apolinara s namjerom da nekoliko reformiranih benediktinaca dođe iz Italije obnoviti samostane na Krku i poučiti pravilima sv. Benedikta. To je bilo vrijeme kada su benediktinci iz Italije dolazili da reformiraju i sve ostale naše glagoljaške samostane na primorju. Doista je čudnovato da od svih zapadnih redovnika jedino stari monasi glagoljaši nisu prihvatili latinski jezik, ali bi bilo mnogo čudnovatije da su se oni kod nas održali a da nisu prihvatili regulu sv. Benedikta.

Zaista, glagoljica je najznačajniji nacionalnokulturni spomenik što su ga krčki benediktinci ostavili na čitavom Krku. Ali imamo i pojedinačnih njihovih uspomena s toga polja. Na prvom mjestu moramo istaknuti **Baščansku ploču**, koja je izdjelana jedne od prvih godina XII stoljeća. Prije svega, ona nam pruža najstarije podatke za dva samostana. Za Sv. Luciju kaže da ju je sazidao opat Dobrovit sa devetero braće redovnika, a za Sv. Nikolu u ličkom Otočcu da je on tada zajedno sa Sv. Lucijom činio cjelinu. Ovaj podatak nam je ujedno putokaz da su prvi svetolucijski monasi došli na Krk preko Like sa slavenskoga sjevera, a ne s romanskoga zapada. Nadalje, na Baščanskoj je ploči urezan izvod iz dviju hrvatskih isprava, pa je ona jedan od najdragocjenijih natpisa općenarodnoga značenja kao prvi sačuvani pokušaj pisanoga sastavka na našem jeziku. Taj je pokušaj prikazan prijelaznim tipom poluoble glagoljice, te nam je svjedokom kakvo se pismo onda upotrebljavalo u samostanima na Krku. Na ploči je najstarija ubilježba samoga hrvatskoga

imena na hrvatskom jeziku, kao i ime i naslov jednoga hrvatskoga kralja: ZV'NIMIR' KRAL' HR'VAT'SK'. Baščanska ploča još nam svjedoči da je Sv. Luciju obdario kralj Zvonimir i time opovrgava postavku nekih uglednih naših historičara koji tvrde da su narodni kraljevi bili neprijatelji glagoljice i da su nastojali iskorijeniti narodnu liturgiju u Hrvatskoj. Zaboravljaju, naime, da su i neke druge poznate glagoljaške samostane u Hrvatskoj podigli hrvatski kraljevi. Najveću zadužbinu te vrste osnovao je kralj Krešimir u Biogradu na moru pod imenom rogovskoga samostana ili opatije sv. Ivana Evanđelista, koja je poslije, prenesena na Pašman, dobila ime sv. Kuzme i Damjana. S iste ploče doznajemo da je Krk u XI st. bio sastavni dio hrvatskoga kraljevstva; ploča nam navodi imena nekoliko visokih državnih funkcionara u vrijeme kralja Zvonimira i pri kraju hrvatske samostalnosti. Ploča se nalazila u crkvi sv. Lucije od svojega postanka do 1934. godine, kada je bila prenesena u Zagreb. Krčki ju je, naime, biskup Josip Srebrnić, kao opat Sv. Lucije, predao Jugoslavenskoj akademiji na vječno čuvanje i osiguranje od daljnje propadanja. Zagrebački Arheološki muzej čuva jedan, Baščanskoj ploči savremeni, glagoljski fragment. I on je donesen iz Sv. Lucije, i na njemu se također čita veći dio Zvonimirova imena. Osim toga, u crkvi sv. Lucije nađeno je nekoliko drugih kamenih ulomaka glagoljskih natpisa.

U gradu Krku, na kanoničkoj kući, uzidan je odlomak vrlo staroga glagoljskog natpisa, koji je vjerojatno iz XI stoljeća. Sadržina toga krnjeg epigrama nije jasna, ali se ipak može razabrati da je neki opat, valjda po imenu Radonja, nešto sagradio. Po svoj prilici to je dio ploče koja je pripadala opatiji sv. Lovre. Zadužbina sv. Lovre, kako smo već kazali, bila je podignuta blizu samih gradskih vrata, ali ne u gradu, jer se u gradu liturgija obavljala na latinskom jeziku. Ploča, dakle nije bila urezana za neku gradsku, ali nije ni za kakvu udaljenu crkvu, jer se kamenje obično ne nosi daleko. Postoji, s druge strane, tradicija da je ovaj Sv. Lovre neko vrijeme služio kao krčka katedrala, a Riceputi je odnekle doznao da je Potepa (on ga zove Proapa ili Protapa), desna ruka glagoljaškog biskupa Sedeha (ili Zdede), koji je u glagoljaškoj pobuni u XI st. bio zasjeo na mjesto protjeranog latinskog biskupa u Krku, opatovao u krčkoj biskupiji. Valjda je Potepa bio opat Sv. Lovre, pa je svoju opatijsku, kao glagoljašku crkvu na samoj granici grada, ponudio Sedehu za katedralu.

Osim navedenih glagoljaških spomenika u kamen urezanih, Krku se pripisuje i glasoviti rukopis iz XI stoljeća, koji je po svojem nekadašnjem vlasniku nazvan **Kločev glagoljaš**. On je jedan od najdrevnijih izvora za staroslavenski jezik, i jedini ostatak opsežna kodeksa koji je nastao na hrvatskom teritoriju napisan oblom glagoljicom. Taj je kodeks bio nekada u posjedu krčkih knezova Frankopana te je, po mišljenju nekih naših pisaca, prepisan na otoku Krku i upotrebljavao se u opatiji na Košljunu. Od četrnaest njegovih sačuvanih listova sada se dvanaest nalazi u komunalnoj biblioteci u Trentu, a dva u muzeju Ferdinandum u Innsbrucku.

Ne treba se čuditi da nije ostalo više glagoljskih spomenika iz krčkih benediktinskih samostana, jer su svi ti samostani djelovali u selima, koja

su uvijek više nego gradovi stradala od gusarskoga, a i domaćega pustošenja. Osim toga inventari bivših glagoljaških samostana skupa s knjigama dolazili su u ruke komendatara, koji su redovito bili tuđinci i koji su staroslavenske ritualne knjige i dokumente uništavali kao nepotreban i njima nerazumljiv balast.

Kao prvorazredni dokaz da su se benediktinci na Krku služili glagoljicom jest reskript pape Inocencija IV krčkom biskupu Fruktuozu. Njime je papa 1252. god. ovlastio biskupa da opatu i monasima benediktinskoga samostana sv. Nikole omišaljskoga potvrdi stari običaj, kojega su se držali i njihovi prethodnici, da se mogu u službi božjoj po rimskom obredu služiti staroslavenskim jezikom i glagoljicom. U molbi, kojom su tražili potvrdu tog običaja, omišaljski monasi bili su naveli papi da su oni Slaveni, da se služe slavenskim pismom i da ne mogu naučiti latinski. Dokaz pak da su omišaljski benediktinci sve do kraja pisali glagoljicom jeste i tim slovima ispisana nadgrobna ploča posljednjega omišaljskoga opata, koji je opatovao od 1464. do 1505. godine.

Za ostale krčke samostane ne možemo kazati da su se do kraja služili samo hrvatskim pismom. Na zvoniku Sv. Lucije nalazimo latinski natpis, a njezin posljednji opat bio je iz talijanskoga grada Verone. Na Košljunu ima predfranjevačkih liturgijskih knjiga na latinskom jeziku, a i tu od druge polovice XIV st. susrećemo u službi opata nekoliko monaha koji su došli iz talijanskih samostana. I Sv. Lovre, u toj periodi, primio je jednoga opata iz zadarske opatije sv. Krševana, gdje se latinalo, a drugoga iz Mletaka. Sve ovo ukazuje da su i krčki glagoljaši pri koncu, kad je benediktinsko monaštvo bilo svugdje u opadanju, stali napuštati isključivu upotrebu staroslavenskoga jezika u liturgiji. Zbog takvih prilika držimo malo vjerojatnim da su s Krka, kako misli Lovro Katić, bili oni benediktinci što ih je češki kralj Karlo IV sredinom XIV st. doveo u novoosnovani samostan Emaus u Pragu, da budu učitelji glagoljice i obnovitelji slavenske liturgije u njegovoj zemlji. Općenito se drži da su u Češku bili pošli glagoljaši iz opatije sv. Kuzme i Damjana na Pašmanu. Kralj Karlo IV je, naime, 1346. god. zamolio papu da mu dozvoli pozvati iz Hrvatske nekoliko benediktinaca iz samostana što su nedavno stradali u ratu, a upravo pašmanski samostan bio je malo mjeseci prije toga razoren od Mlečana.

3.

Od monaških i s monasima povezanih ličnosti iz starijega srednjega vijeka, kojima se do danas sačuvala više ili manje živa uspomena u našoj povijesti, ima ih nekoliko koji su djelovali na Krku. Već smo spomenuli **opata Potepu**, koji se u doba narodne dinastije istakao kao protagonist u teškoj borbi za glagoljicu i bio poslan u Rim da kod pape brani narodni jezik u crkvi. Bašćanska ploča ovjekovječila je **opata Držihu i Dobrovita**, koji su namakli sredstva i sagradili svetolucijsku crkvu uz izdašnu pomoć **kralja Zvonimira**. Iz druge polovice XII st. poznat nam je **svećenik Bonus**, koji je u gradu Krku podigao zadužbinu sv. Mihovila,

kao jedinu opatiju na otoku, koja nije bila glagoljaška. Sredinom XIII st. vjerojatno je živio u košljunskom samostanu **Vilim Crešanin**, koji je poslije prešao među franjevce. Bio je poznat kao teolog, misionar i papin poslanik na Istoku, te je opisao život redovnika u Perziji i tatarskoj zemlji. Po svoj prilici bio je benediktinac i **majstor Andrija**, koji je sagradio zvonik Sv. Lucije u Drazi Bašćanskoj. Iako ne znamo godinu gradnje toga zvonika, svakako je on podignut u srednjem vijeku, kada su monasi obično sami projektirali svoje građevine. Na koncu spomenimo i **opata Franju** (1349—1384), koji je stajao na čelu trima krčkim opatijama: Sv. Mariji na Košljunu, Sv. Mihovilu u gradu i Sv. Luciji u Drazi Bašćanskoj.

4.

Srednjovjekovno monaštvo bilo je vrlo aktivno na polju dobrotvornosti i socijalne pomoći. Djela, kojima su monasi iskazivali mnogovrsne usluge potrebnima, bila su smatrana redovitom i svagdanjom dužnošću, pa ih nitko nije registrirao. Dijelili su milostinju u hrani, odjeći i novcu. Pravilo sv. Benedikta u 31. članu nalaže samostanskom ekonomu da se svojski brine za goste i uboge, a 53. član istoga pravila naređuje redovnicima neka rado primaju siromahe i putnike. Od prirodnih nauka benediktinci su se u prvom redu bavili liječništvom, jer su liječenje smatrali izrazito karitativnim djelom, kojim su ljudima ublaživali patnje. Zato su u samostanima obligatno postojale ljekarne i vrtovi s ljekovitim biljem. U svemu tome nisu zaostajali ni krčki benediktinci. I nakon njihova nestanka, od posjeda napuštenih samostana dobivali su siromasi i potrebni negdje više negdje manje pomoći, dok je ekvivalent dobara samostana sv. Nikole Omišaljškoga u cjelini bio upotrijebljen za krčku ubožnicu.

5.

Poput drugih benediktinskih opatija i krčke su u srednjem vijeku imale vlastite škole. Iako o tome ne posjedujemo izričite potvrde u domaćim dokumentima, to je izvan svake sumnje, jer su se samostanci u vlastitim kućama morali izobraziti za svoje zvanje. U novom pak vijeku organizirana je nastava kod koludrica Sv. Marije u Krku. Kroz punih stotinu godina (od 1802. do 1903) bile su krčke benediktinske učiteljice ženske pučke škole u svojem samostanu, a poslije prvoga svjetskog rata nekoliko godina (od 1923. do 1935) držale su konvikt za gimnazijalke.

Svaka veća opatija imala je skriptorij s osobljem koje je moralo poznavati pisači materijal i tehniku pisarske vještine. Dok su se latinski samostani mogli opskrbljavati latinskim knjigama s raznih strana, glagoljaši su sami za sebe morali pisati staroslavenske priručnike. S pravom se pisarnicama krčkih i ostalih primorskih benediktinaca pripisuje i preobražavanje izvana uvezene oble u našu uglatu glagoljicu. Monasi glagoljaši prevodili su redovničku regulu i potrebne liturgijske knjige s latinskih predložaka, što su ih dobivali, izravno ili preko samostana u

dalmatinskim gradovima, s Monte Cassina ili iz drugih južnoitalskih škola beneventanskoga pisma. Nije teško pretpostaviti da kaligraf nije samo oponašao ornamente i minijature iluminiranih kodeksa koje je prevodio, nego da je isto tako nasljedovao grafiju i stil slova kojima su ti latinski predlošci bili ispisani. Pisar je, naime, pred sobom rado gledao lijepa uglata slova beneventane u latinskom tekstu, pa je i on kušao lomiti oble forme glagoljskih pismena. Počeci razvoja pisma u tom smjeru za- pažaju se na Bašćanskoj ploči.

Dijelom kućni skriptoriji, a dijelom nabavljene i darovane knjige, stvarali su u srednjem vijeku samostanske biblioteke. Poznato nam je da je osnivač priorata sv. Ivana Krstitelja u Krku opskrbio svoju zadužbinu uz ostale potrebne stvari i knjigama. Sve su biblioteke naših benediktinaca propale gotovo bez traga. Sačuvala se samo pokoja knjiga ovdje ili ondje. Tako franjevački samostan na Košljunu ima **korálnih kodeksa**, od kojih su neki sigurno benediktinskoga podrijetla. Možda je iz Sv. Marije na Košljunu potekao na pergameni korálnom goticom u velikom folio formatu za redovnike pisani **gradual** iz druge polovice XIV stoljeća, koji je sada pohranjen u Sveučilišnoj i nacionalnoj knjižnici u Zagrebu. Kako smo već spomenuli, po mišljenju nekih, iz košljunske je biblioteke i **Kločev glagoljaš**. Drugi su krivo držali da je iz omišaljskoga samostana glagoljski dio kodeksa što se čuva u riznici grada Reimsa pod imenom **Texte du sacre**, i na koji su, navodno, francuski kraljevi polagali zakletvu prigodom krunjenja. Dokazano je, naime, da, iako je glagoljski dio toga spomenika evanđelistar hrvatskoga roda i iz benediktinske škole, nije napisan u Hrvatskoj, nego u praškom samostanu Emausu koncem XIV stoljeća. Isto tako smatramo da je bez temelja nagađanje Ivana Milčetića da se stari hrvatski prijevod pravila sv. Benedikta, poznat pod imenom **Pašmanske regule**, nalazio na Krku u samostanu sv. Mandaljene.

6.

I umjetnički doprinos krčkih benediktinaca i benediktinki zaslužuje da se na nj osvrnemo. Najprije na graditeljstvo, premda je do nas dopro vrlo maleni dio njihovih građevina. Iz konca XI ili iz početka XII st. sačuvana je glavina jednobrodne **crkve sv. Lucije u Drazi Bašćanskoj**, sagrađena u romaničkom slogu s polukružnom apsidom i uskim prozorima. Usred njezina bačvastim svodom posvođena pročelja izdiže se karakterističan masivni **zvonik** sa širokim zidnim površinama. Masivni izgled, opaža Karaman Ljubo, nadovezuje na zvonike, što su ih naši graditelji dizali ispred bazilika u vrijeme hrvatskih narodnih vladara. Drugi pak drže da je ovaj zvonik podignut koncem XIII ili početkom XIV stoljeća. Prošloga stoljeća snižen je za jedan kat. Prvotnu **crkvu sv. Nikole kod Omišlja** ne možemo datirati ni identificirati, iako vjerojatno još postoje zidovi koji su je okruživali. Računa se, naime, da je za nju bio adaptiran jedan dio starokršćanske bazilike, od koje još dosta visoko strše prostrane ruševine u uvali Sepen. Isto tako ne znamo otkada je benediktinska **kapela na Košljunu**, što danas nosi ime **sv. Bernardina**, a nad njom je

krstoliki svod. Od **crkve sv. Lovre** kod grada Krka, koja je zbog trošnosti bila porušena u XIX stoljeću, sačuvali su se jedino ostaci apside. Može biti da je i **crkva sv. Apolinara** na jugozapadu Dubašnice, nedaleko današnjega franjevačkoga samostana, pripadala benediktincima. Njezine, naime, ruševine mogle bi biti na mjestu one kapele sv. Apolinara što ju je krčki biskup Petar 1153. god. darovao benediktinskom samostanu sv. Ciprijana na otočiću Muranu kod Mletaka. Na području iste župe Dubašnice, prema mišljenju Vjekoslava Štefanića, vjerojatno je bila vlasništvo benediktinaca i centralna krstolika **crkvice sv. Krševana**. Ona je iz starohrvatskoga razdoblja, a Mato Polonije tvrdi da je u davniini pripadala opatiji sv. Mihovila. Isto tako su i **ostaci Sv. Nikole na Negritu**, pet kilometara južno od Sv. Marije na Košljunu, po svoj prilici ruševine benediktinske crkve. Opatijska **crkva sv. Mihovila u Krku** je sadašnja crkva Majke Božje od Zdravlja. Ona je više puta restaurirana, ali je kao cjelina ostala do danas. Dapače joj je posljednjom restauracijom (1960—1964) vraćen originalni izgled, gdje god je to bilo moguće. Koludrička **crkva sv. Marije u gradu Krku** nije stara. Bila je obnovljena 1780. godine.

Ostale benediktinske srednjovjekovne građevine bile su **kuće za stanovanje monaha** ili samostani u užem smislu riječi. Ako su se te zgrade nalazile izvan gradova, redovito su imale prizemlje i jedan kat. Međutim, u čitavoj Hrvatskoj gotovo ni jedna se nije sačuvala, samo ponegdje strši iz zemlje njihovo zide. Na Krku među takve ruševinske ostatke brojimo iz XII ili XIII st. tragove samostana sv. Lucije i nešto zidova kod Sv. Marije na Košljunu u sjevernom krilu današnjega franjevačkog samostana. Samostanska zgrada koludrica u Krku bila je proširena 1518, drugo joj je krilo dodano 1680, a treće 1760. godine. Stambena zgrada opatije sv. Mihovila u istom gradu porušena je prije 1695. godine.

7.

U najtješnjoj vezi s graditeljstvom jesu pleteri, reljefi, stupovi, izrađene ploče, oltari i plastični dekor na crkvenom namještaju. Nekoliko upravo vrijednih podataka za stariju hrvatsku povijest pružaju nam kamene pregrade što su dijelile svetište od crkvene lađe. Od svega ovoga pomalo se sačuvala i na Krku. Osobito nas zanima umjetnička izradba Bašćanske ploče, koja je zapravo lijevi plutej na oltarnoj pregradi. Ploča je na gornjem dijelu obrubljena troprutastom lozicom. Karakteristična je ovdje osobitost što je natpis urezan na prednjoj strani pluteja, a ne na licu zabata i horizontalnih greda pregrade, kako je to bilo redovito. Drugi plastični spomenik na Sv. Luciji jesu plitko istesani simboli evanđelista pri vrhu njezina zvonika. Na zid istoga zvonika umetnut je, ne znamo kada, kamen u obliku šahovske ploče s urezanim kockama. Osim toga krčki historičar Feretić govori o nekoj plastici u Sv. Luciji: **»fratri bijahu beneditini, kako vadi se iz odiće fratrov onde u kamenu zrizanih«**. Reljefno je urešen i polukružni timpan nad malim vratima nekadašnje samostanske crkve sv. Mihovila ili sadašnje crkve Gospe od Zdravlja u Krku, po svoj prilici u XII stoljeću. Reljef pak na nadgrobnoj ploči omi-

šaljskoga opata Stipana prikazuje preciznu mitru i pastirski štap. Drži se da je crkva trećoredaca na Glavotoku u XV st. dobila svoj veliki mramorni oltar od benediktinaca Sv. Nikole kod Omišlja.

Isto tako su i spomenici staroga slikarstva kod nas dobrim dijelom baština benediktinaca. To su, u prvom redu, rukopisne dekoracije, minijature i kićeni inicijali kojima su daroviti monasi resili liturgijske knjige. I sam tekst — bilo isprave, bilo kodeksa — kaligrafski ispisan često odaje umjetničku ruku, kojom je strpljivi samostanac udario oznaku svoje osobnosti i u duktusu pera, i u boji mastila, i u obradbi pergamene. Od takvih spomenika, kojih je moralo biti gdje god je bilo benediktinaca, nije se na Krku ništa sačuvalo, osim ako su benediktinci uresili koju od starih koralnih knjiga što se nalaze u franjevačkoj biblioteci na Košljunu.

Od samostalnih slika moramo spomenuti poliptih na drvetu udešen za glavni oltar Sv. Lucije u Drazi Bašćanskoj. Slika je djelo braće Luke i Ivana Veneziano iz prve polovice XIV stoljeća. Poliptih je sada u dvoru krčkoga biskupa. Nisu ga doduše izradile ruke krčkih benediktinaca, ali je svakako vrijedna umjetnina, koju su oni znali pribaviti jednoj svojoj crkvi.

U našim pisanim spomenicima na više se mjesta govori o umjetnički oslikanim crkvenim tkaninama i pokućstvu. Pri tom poslu i u izradbi crkvenih haljina benediktinke su bile one koje su znatno unaprijedile domaću umjetnost i umjetnički obrt. One su bez sumnje mnogo zaslužne za visoki razvitak crkvene čipkarske tehnike u Dalmaciji. U svemu tome nisu ni najmanje zaostajale ni koludrice Sv. Marije u Krku.

8.

Ne treba dokazivati da su benediktinci od najstarijih vremena pjevali u koru, jer im je pjevanje nalagala regula. Sačuvane koralne knjige s notama dokaz su da su dalmatinski benediktinci gajili crkvenu glazbu. Bilo bi vrlo interesantno znati kako su pjevali stari redovnici glagoljaši na Krku. Vjerojatno je nešto od njihovih davnih napjeva ostalo u pučkom crkvenom koralu što se upotrebljava u liturgijskim funkcijama na otoku, ali o tome nije nam sačuvano nikakvo dokumentirano svjedočanstvo niti ijedna knjiga s neumana ili glazbenim znakovima.

Među glazbene instrumente možemo ubrojiti i zvona, što su ih do XIII st. izrađivali monasi, kao najstariji zvonoljevači na Zapadu. Takvo jedno zvono u zvoniku Sv. Lucije u Drazi Bašćanskoj iz prve je polovice XIV stoljeća.

9.

Na Krku se nije sačuvao nijedan arhiv iz monaških samostana, pa ni djelomično. Stari arhiv Sv. Lucije navodno su spalili uskoci, a drugih je nestalo u periodi komendatarnoga režima. Postoji samo arhiv u živom samostanu koludrica u gradu, ali i taj je iz novijega vremena, jer je stari stradao od požara. I tako, zbog pomanjkanja starih dokumenata i pisanih

spomenika, raspoložemo sa sasvim škrtim podacima o prošlosti pojedinih samostana, a katalozi njihovih opata su vrlo manjkavi. Najveći broj opata iz benediktinskoga vremena, tj. redovničkih ili konventualnih starješina, poznat nam je na Košljunu (sedamnaest), a najmanji kod Omišlja (jedan ili dva), kod ostalih po šest ili sedam. Opati su redovito bili doživotni, ako nisu bili svrgnuti, odrekli se ili prešli na upravu koje druge opatije. Ali, zbog rijetkih vijesti, imena preko polovice poznatih opata susrećemo samo po jedan put, tj. samo jedne godine, a druge ponajviše u razdoblju od malo godina. Unatoč svemu tome, prema sačuvanim podacima, najdulje je opatovao, ne samo na Krku nego u čitavoj Hrvatskoj — Matej, posljednji domaći opat Sv. Lucije; upravljao je punih četrdeset i osam godina. Opatovao je od 1408. do 1456. godine, kada se odrekao uprave opatije. Poput drugih, bit će da su i krčki opati imali pomoćnikâ u upravi, ali nigdje nije ostao zabilježen ni jedan vikar, prior, prepozit ili dekan.

Krčki samostani nisu između sebe bili povezani nikakvim kanonsko-pravnim vezom. Sa svim ti nisu pomagali jedne druge i u potrebi uzajmljivali jedan drugome ili ustupali monahe i opate. Takve su izmjene vršili i sa samostanima izvan otoka sve do Pule, Senja i Zadra, ali najviše s onima u Osoru i na Rabu. Ovdje ne mislimo na vezu koju je imao novoosnovani samostan sa svojom maticom dok se nije potpuno osamostalio. Takva je, mislimo, bila veza između Sv. Lucije u Drazi Bašćanskoj i Sv. Nikole u Otočcu. Istom pri kraju, u doba raspadanja i nestašice redovničkih zvanja, događalo se da su dva ili tri benediktinska samostana imala zajedničkoga opata. Takav je bio slučaj s opatijama sv. Mihovila, sv. Lovre i sv. Marije na Košljunu.

Uz četrdesetak redovničkih opata poznat nam je isto toliki broj i komendatarnih opata, tj. onih članova klera kojima su bili doznačivani prihodi samostana što su ih napustili benediktinci. O tim ljudima znamo nešto više, jer su nam vremenski nešto bliže i jer su se s njima više bavile centralne crkvene i državne ustanove, a arhivi ovih ustanova dobro su sačuvani i sređeni. Komendatari su se postavljali od druge polovice XV do početka XIX stoljeća. I oni su redovito bili doživotni. Među njima nalazimo predstavnike raznih stupnjeva crkvene hijerarhije: subdakone, obične svećenike, kanonike, kardinale i, najčešće, biskupe. Po narodnosti to su bili redovito Mlečani iz raznih patricijskih obitelji, rijetko naši ljudi.

Opatice Sv. Marije u Krku, uz rijetke iznimke, sve su nam poznate od sredine XVI stoljeća do danas. Starije opatice bile su mahom Krčanke, a poznatije iz raznih naših primorskih krajeva. Neke obitelji (De Petris, Cikuta, Cubranić, Dudi) dale su po nekoliko opatica.

10.

Mada je broj benediktinskih zadužbina na Krku bio veliki i premda je benediktincima na tom kvarnerskom otoku pripadalo preko trideset crkava i kapela, nijedna od njih nije bila posvećena sv. Benediktu. Jedino

građani u Krku koludričku crkvu, koja je inače posvećena Majci Božjoj, koji put nazivaju imneom sv. Benedikta. I na čitavom našem primorju rijetko ćemo gdje naći crkvu sv. Benedikta, jer je ovaj patrijarha monaha na Zapadu bio sakriven u svojem djelu više nego je to slučaj kod utemeljitelja poznijih crkvenih redova. Nešto je uspomena na sv. Benedikta, i na benediktince uopće, ostalo u toponomastici. Takvi su nazivi predjela **Opatija** kod Sv. Lucije, u okolici Omišlja, kod Dobrinja i Vrbnika, voda **Fratrja** nad Sv. Lucijom u Drazi Baščanskoj i toponim **Koludric** u okolini crkvice sv. Krševana kraj sela Milohnića. Po benediktinskom svecu Mauru dobila je ime crkva na Vozu i položaj **Sveti Maur** ili **Sveti Mavro** u dobrinjskom i vrbničkom kraju. Po istom svecu nastalo je i krčko prezime **Mavrović**.

U ovom općem, iako kratkom, prikazu benediktinaca na Krku moramo spomenuti da su i dva krčka biskupa, po rodu stranci, pripadali reguli sv. Benedikta. To su: **Boniohannes**, monah i opat u talijanskoj opatiji Farfa, koji je biskupovao u Krku 1312—1324, i Euzebije Priuli, Mlečanin, monah kamaldoljskoga ogranka i opat Sv. Mihovila na Muranu, biskup 1528—1531. Ovaj posljednji pisao je u prozi i stihovima. S druge strane, jedan je krčki opat postao biskupom vani. To je **Atanazije**, opat Sv. Lovre blizu grada Krka, prije monah Sv. Marije u Puli. On je postao drivastskim biskupom u Albaniji 1387. godine.

U ovom prilogu nisu otkriveni, nego sakupljeni na jedno mjesto fragmenti inventara kulturne ostavštine benediktinaca na našem najvećem otoku. Na koncu dodajem popis izvora i literature za povijest benediktinaca na Krku. Vjerojatno popis nije potpun, ali mislim da ipak može biti od nekakve koristi onome koji bi htio provjeriti ovdje iznesene tvrdnje.

IZVORI I LITERATURA ZA POVIJEST BENEDIKTINACA NA OTOKU KRKU

A — IZVORI U RUKOPISU

Archivum S. Congregationis Concilii (u Rimu):

Relacija krčkog biskupa 1695. godine,

Relacije raznih krčkih biskupa,

v. (Turciani), Relatio.

v. (Valier), Visitatio apostolica.

Archivum Consistoriale v. *Archivum Secretum Vaticanum*.

Archivum Secretum Vaticanum (u Rimu):

Archivum Consistoriale: Acta Vicecancellarii IV, f. 13,

- Consistorialia Sacri Collegii 8, f. 11,
v. Delci, Summarium litterarum,
Obligaciones et solutiones: 22, f. 174'; 27, f. 104'; 32, f. 84; 33, f. 123; 35, f. 30;
36, f. 210; 47, f. 65'; 48, f. 64, 128; 51, f. 84'; 52, f. 6, 75; 64, f. 301'; 70, f. 148';
71, f. 10; 76, f. 145'
v. (Prioli), Visitatio,
Rationes collectarum, str. XXV-154,
Registra Vaticana: 131, f. 122; 222, f. 435; 228, f. 29; 231, f. 202; 426, f. 30; 450,
f. 13; 451, f. 110; Clemens V, a. VIII t. 60 ep. 69.
- Arheološki muzej u Splitu:*
v. Jelić, Rukopisna ostavština,
v. Riceputi, Acta S. Gaudentii,
Arhiv biskupije u Krku.
Arhiv franjevački u Krku (u samostanu).
Arhiv Jugoslavenske akademije (u Zagrebu):
v. (Bembo Petro), Visitatio insulae Veglae,
v. Smičiklas, Građa za Codex diplomaticus.
- Arhiv historijski u Zadru:*
v. Arhiv Sv. Krševana,
v. Ispettorato centrale pel Culto,
Miscellanea II, pozicija G, list 1—2.
Arhiv katedralnoga kaptola u Splitu:
v. Lucius, Građa.
Arhiv Sv. Krševana (u Arhivu historijskom u Zadru), caps. VIII, m.
12—14, 16, 17; caps. XXIII m. 55.
Arhiv Sv. Marije u Krku (u samostanu).
(Bembo Petro), Visitatio insulae Veglae a Petro Bembo, episcopo Veglen-
si a. 1565 (Arhiv Jugoslavenske akademije u Zagrebu, sign. II c. 43, list 35—40,
77—96, 176—177).
- Collezione di decreti ed ordinazioni de' Serenissimi Dogi di Venezia re-*
lativi al giuspatronato di Veglia (Naučna biblioteka u Zadru Ms. 60, str. 10—
11, 17, 31, 32, 36, 38, 95, 149, 153).
- Delci (de Ilcio) Raynerii Summarium litterarum PP. Avenionensium* (Ar-
chivum Secretum Vaticanum, Indices: 565, f. 41; 577, f. 159'; 584, f. 112—
113, 234', 274', 410'; 597, f. 396).
- Ispettorato centrale pel Culto ed Amministrazione di vacanti, anni 1807—*
—1809, fasc. XXXIV, posiz. VI; fasc. XXXV, posiz. II (Arhiv historijski u
Zadru).
- Jelić dr Luka*, Rukopisna ostavština u Arheološkom muzeju u Splitu.
Lucius Joannes, Građa (Arhiv katedralnoga kaptola u Splitu, Ser. B. sv.
541 na početku).
- Monasticon Illyricanum: De monachis Ordinis S. B.* (Svešćić od deset
listova. Dio kodeksa »Anecdota Illyrica«, u Muzeju grada Šibenika), list 97,
(Prioli), Visitatio ecclesiarum Dalmatiae per Michaellem Priolum episco-
pum Vincentinum uti Visitatorem Apostolicum facta 1603 (Archivum Secre-
tum Vaticanum: Miscellanea arm. VII v. 101, f. 391', 392, 465, 468—472),
(Privitellio), Izvještaj opatice Privitellio biskupskom ordinarijatu u Krku
1921. godine.
- Registra Vaticana v. Archivum Secretum Vaticanum.*
Riceputi Philippus, Acta S. Gaudentii Auxerensis Episcopi (Biblioteka
Arheološkog muzeja u Splitu, Sign. 48. g. 10/2, str. 373).
- Smičiklas T.*, Građa za Codex diplomaticus (Arhiv Jugoslavenske aka-
demije u Zagrebu, XX, 1: g. 1348. 14. VII; g. 1383. 29. V; g. 1387. 23. III; g.
1392. 29. X; g. 1394. 9. X).

(*Turiani*), Relatio Joannis Turiani, episcopi Veglensis a. 1613 (Archivum S. Congregationis Concilii).

(*Valier Augustinus*), Visitatio apostolica Antibarensis et aliarum in Dalmatia an. 1579, f. 25, 28, 41 (Archivum S. Congregationis Concilii).

Vatikanski arhiv v Archivum Secretum Vaticanum.

B — IZVORI PUBLICIRANI

Carrara dr Francesco, Archivio capitolare di Spalato, Spalato 1844, str. 28.

Črnčić dr Ivan, Njekoliko izprava krčkih biskupa, JAZU XXI, Zagreb 1899, str. 84, 76—78.

Črnčić dr Ivan, Statut vrbanski, a donekle i svega krčkoga otoka. Monumenta historico-iuridica Academiae Slavorum Meridionalium IV, Zagreb 1890, str. 160.

Farlati Danielis, Illyrici sacri, tom V, Venetiis 1775, str. 246, 301, 304—305, 309, 639—646.

Jelić dr Lucas, Fontes liturgiae glagolitae-romanae a XIII ad XIX saeculum: Saec. XIII, Veglae 1906, str. 9.

Kukuljević Sakcinski Ivan, Statut otoka Krka. Arkiv za pověstnicu Jugoslavensku II, Zagreb 1852, str. 287, 288.

Lucio Giovanni, Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù, Venetia 1674, str. 374.

Ljubić Šime, Commissiones et relationes Venetae I, Zagrabiae 1876, str. 41, 85, 93, 96, 101.

Ljubić Šime, Listine o odnošajih Južnoga Slavenstva i Mletačke republike IX, Zagreb 1890, str. 110.

Magdić Mile, Regesta nekojih izprava XIV vieka, koje je prepisao Franjevac Felice Bartoli. Vjestnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. arkiva II, Zagreb 1900, str. 23.

Miscellanea II—IV, Državni arhiv u Zadru, Zadar 1952, str. 7—9.

Potthast Augustus, Regesta Pontificum Romanorum II, Berolini 1874, str. 1195 i 14485.

Rački dr Franjo, Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia, Zagrabiae 1877, str. 487—489.

Rački — Jagić — Črnčić, Hrvatski pisani zakoni v. Črnčić, Statut Vrbanski.

Sella Pietro e Vale Giuseppe, Rationes decimarum Italiae, nei secoli XIII e XIV (Venetiae-Histria-Dalmatia), Città del Vaticano 1961, str. 445, 447, 448.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (Codex diplomaticus) II, Zagreb 1904, str. 74, 75—76, 204—206, 229—230, 450.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik... IV, Zagreb 1906, str. 87, 89, 343, 479.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik... V, Zagreb 1907, str. 604—606.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik... VII, Zagreb 1909, str. 168—169.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik... VIII, Zagreb 1910, str. 167—168, 168—169, 240—241.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik... IX, Zagreb 1911, str. 77—78, 162—166, 547—548.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik... XI, Zagreb 1913, str. 476.

Smičiklas T., Diplomatički zbornik... XV, Zagreb 1934, str. 65, 216, 408—409, 410—411.

Strohal R., Zapisnici notara dobrinjskih od god. 1603—1641. Vjesnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. arkiva XII, Zagreb 1910, str. 121.

Šišić pl. dr F., Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskoga. Vjestnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. arkiva VI, Zagreb 1904, str. 17.

Šišić Ferdo, Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća. Starine Jugoslavenske akademije XXXIX, Zagreb 1938, str. 145.

Šurmin dr Đuro, Hrvatski spomenici I, Zagreb 1898, str. 3, 94, 116, 241.

Theiner Augustinus, Vetera monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia I, Romae 1863, str. 54, 79, 238, 244, 422, 430, 432.

C — LITERATURA

Abramić M., Pregled historijskih i umjetničkih spomenika u Hrvatskom Primorju i Dalmaciji. Jadranska straža, Split 1924, str. 190.

Barbalić F., Bašćanska ploča. Narodne Novine, br. 243—248, Zagreb 1943.

Blagovest XXVI, Beograd 1957, str. 100—106.

Brusić o. Vladimir, Benediktinska opatija na Košljunu. Bogoslovska smotra XX, Zagreb 1932, str. 247—258.

Brusić o. Vladimir, Črnota ili Črnotić. Hrvatska enciklopedija IV, Zagreb 1942, str. 378.

Bulić F. — Katić L., Stopama hrvatskih narodnih vladara, Zagreb (bez godine), str. 133—135.

Crnica dr o. Ante, Najstariji hrvatski grb. Spremnost, Zagreb 10. IX 1944, str. 6.

Cubich dott. Giambattista, Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia I, Trieste 1874, 1875, str. 68, 81, 83, 85, 91, 98, 105; II, str. 65, 84.

Črnčić dr Ivan, Još oble glagoljice na Krčkom otoku. Starine Jugoslavenske akademije VII, Zagreb 1875, str. 1—12.

Črnčić dr Ivan, Još o glagolskom napisu u crkvi sv. Lucije u Drazi Bašćanskoj. Starine Jugoslavenske akademije XX, Zagreb 1886, str. 16, 18, 19, 33—49.

Črnčić dr Ivan, Krčke Starine. Književnik II, Zagreb 1865, str. 8—23.

Črnčić dr Ivan, Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji, Rim 1867, str. 38, 41, 42, 122, 144.

Deželić dr Mladen, Bašćanska ploča i njeno konzerviranje. Ljetopis Hrvatske akademije LIV, Zagreb 1943, str. 152—158.

Dyggve Ejnar und Rudolf Egger. Forschungen in Salona III, Wien 1939, str. 127.

Enciklopedija Leksikografskog zavoda V, Zagreb, str. 30.

Eubel Conradus, Hierarchia catholica medii aevi I, Monasterii 1913, str. 549.

Fabianich P. Donato, Memorie storico-letterarie di alcuni conventi della Dalmazia, Venezia 1845, str. 64, 66, 70—72.

Fabianich P. Donato, Storia dei Frati minori in Dalmatia e Bossina II, Zara 1864, str. 144—145, 147, 148.

Farlati Danielis, Illyrici Sacri tom. V, Venetiis 1775, str. 303, 306—307.

Ferrari-Cupilli S., Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia, Zara 1887, str. 87—88.

Fučić Branko, Bašćanska ploča. Bulletin Instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije V, Zagreb 1957, str. 1—8.

Fučić Branko, Bašćanska ploča kao arheološki predmet. Slovo VI—VIII, Zagreb 1957, str. 247—262.

Fučić Branko, Glagolica u Istri. Danica, Zagreb 1947, str. 106.

Fučić Branko, Izvještaj o radovima u Jurandvoru kraj Baške na otoku Krku. Ljetopis Jugoslavenske akademije LXIV, Zagreb 1960, str. 172, 175.

Fučić Branko, Košljun, Omišalj. Enciklopedija likovnih umjetnosti III, Zagreb 1964, str. 229, 595.

Fučić Branko, Sto godina Bašćanske ploče. Riječki List, Rijeka 4. XII 1951, str. 3.

Gams Pius Bonifacius, Series episcoporum ecclesiae catholicae, Ratisbonae 1873, str. 425, 788.

Geitler, Die albanischen und slavischen Schriften, Wien 1883.

Gliubich Simeone, Dizionario biografico, Vienna 1856, str. 175—176.

Gnirs Anton, Grundrissformen istrischer Kirchen aus dem Mittelalter. Jahrbuch des kunst. Institutes der k. k. Zentralkommission für Denkmalpflege 1914, Beiblatt col. 55, Wien.

Golubovich P. G., Biblioteca Bio-bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente Francese I, Quaracchi 1906, str. 354—355.

Gulik (van) Guilelmus et Eubel Conradus, Hierarchia catholica III (saec. XVI), Monasterii 1923, str. 328.

Hamm Josip, Datiranje glagoljskih tekstova. Radovi Staroslavenskog instituta I, Zagreb 1952, str. 24—37.

Horvat Josip, Kultura Hrvata I, Zagreb 1939, str. 181, 231.

Impastari M. Ant., Trieste 1890, L'isoletta di Cassione.

Ivančić O. Stjepan, Povjestne crte o samostanskom III. Redu sv. O. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri, Zagreb 1910, str. 115, 116, 219.

Ivšić Stjepan, Značenje »Bašćanske ploče«. Hrvatski Dnevnik, Zagreb, Uskrs 1940.

Jagić Vatroslav, Glagoličeskoe pismo. Enciklop. slav. filologiji III, Sankt-petersburg 1911, str. 237—238.

Jelenović Ive, Toponomastika sjeverozapadnog dijela otoka Krka. Filologija II, Zagreb 1959, str. 15, 22, 28.

Joseph a Possega, Saecula Serafica, Essechii 1777.

Karaman Ljubo, Benediktinci u dalmatinskom primorju i umjetnost. Hrvatski Narod, Zagreb, 6, 21. VII, 13. VIII 1944.

Karaman Ljubo, Iz kolijevke hrvatske prošlosti (historijsko-umjetničke crte o starohrvatskim spomenicima), Zagreb 1930, str. 84.

Karaman Ljubo, Pregled umjetnosti u Dalmaciji (od naseljenja Hrvata do pada Mletaka), Zagreb 1952, str. 26.

Karaman Ljubo, Starohrvatska umjetnost. Časopis za hrvatsku poviest I, sv. I—II, Zagreb 1943, str. 60.

Karaman Ljubo, Umjetnost u Dalmaciji XV i XVI vijek, Zagreb 1933, str. 150.

Katić dr Lovre, Na vratima hrvatske povijesti, Zagreb (bez godine), str. 125.

Katić dr Lovre, Povijest splitske biskupije. Službeni vjesnik biskupije splitske i makarske, Split 1960, str. 41.

Klaić Vjekoslav, Krčki knezovi Frankapani I (1118—1480), Zagreb 1901, str. 38, 41, 42, 72, 79, 80, 83, 85, 182, 237, 314.

Klaić Vjekoslav, Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, Zagreb 1880, 1883, str. 116; III, str. 96—97, 98—99.

Kniewald dr Dragutin, Antifonarij, Hrvatska enciklopedija I, Zagreb 1941, str. 473.

Kniewald dr Dragutin, Bašćanska ploča u Zagrebu, Bogoslovska Smotra XXII, Zagreb 1934, str. 383—389.

- Kniewald dr Dragutin*, Zagrebački liturgijski kodeksi XI—XV stoljeća, Croatia sacra XIX, Zagreb 1940, str. 100—101.
- Košuta Leo*, Izdanja Staroslavenskog instituta u Zagrebu (Ocjena i prikaz), Historijski zbornik V, Zagreb 1952, str. 355, 358.
- Kukuljević Sakcinski Ivan*, Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim; Krk i Rab, Arhiv za pověstnicu jugoslavensku IV, Zagreb 1857, str. 310—311.
- Kukuljević Sakcinski Ivan*, Priorat vranski s vitezi templari i hospitalci svetog Ivana u Hrvatskoj. Rad Jugoslavenske akademije LXXXI, Zagreb 1886, str. 6, 7.
- Lexicon für Theologie und Kirche I*, col. 51, Freiburg im Breisgau 1930.
- Ljeti i zimi u Jugoslaviji*, str. 194.
- Ljubić Šime v. Gliubich Simeone*.
- Mandić dr Dominik*, Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti, Rim 1963, str. 329.
- Marun Fr. L.*, Dvie nadpisne uspomene o hrv. kralju Zvonimiru, Starohrvatska Prosvjeta III, Knin 1897, str. 5—8.
- Maschek Luigi*, Manuale del regno di Dalmazia III, Zara 1877, str. 200.
- Milčetić Ivan*, Arheologično-istorične crtice s hrvatskih otoka, Viestnik hrvatskoga arheologičkoga društva VI, br. 2, Zagreb 1884, str. 53.
- Milčetić Ivan*, Hrvatska glagoljska bibliografija XXXIII, Zagreb 1911, str. 88—89, 382, 408.
- Milčetić Ivan*, Pop Ivan Feretić, krčki istorik, Građa za povijest književnosti VII, Zagreb 1912, str. 340, 341, 346.
- Milčetić Ivan*, Zakon brašćine svetoga duha u Baški, Starine Jugoslavenske akademije XXV, Zagreb 1892, str. 138—139.
- Mittarelli Joannes Benedictus et Costadoni Anselmus*, Annales Camaldulenses VIII, Venetiis 1772, str. 61.
- Mohorovičić Andre*, Problemi tipološke klasifikacije objekata srednjovjekovne arhitekture na području Istre i Kvarnera. Ljetopis Jugoslavenske akademije LXII, Zagreb 1957, str. 500.
- Narodna enciklopedija IV*, Zagreb 1929, str. 566.
- Novak dr Viktor*, Notae palaeographicae, chronologicae et historicae, Vjesnik hrvatskoga arheološkog društva N. S. XV, Zagreb 1928, str. 217.
- Novak dr Viktor*, Rekonstrukcija rukopisnog graduala univerzitetske biblioteke u Zagrebu. Sveta Cecilija XVII, Zagreb 1923, str. 33—36, 665—68.
- Novak dr Viktor*, Scriptura Beneventana, Zagreb 1920, str. 11.
- Ostojić Ivan*, Benediktinci glagoljaši, Slovo IX—X, Zagreb 1960. str. 17, 22—24, 25, 28—29, 36.
- Ostojić Ivan*, Benediktinci u Hrvatskoj I, Split 1963, str. 9, 86, 113, 114, 128, 155, 157, 162, 167, 180, 194, 196, 202, 215, 242, 275, 281, 304, 346—348, 356, 367, 371, 384, 391. — Slike: 19, 28, 37, 56, 70, 83, 104, 105, 214, 228, 229, 235, 241, 248, 250.
- Ostojić Ivan*, Benediktinci u Hrvatskoj II, Split 1964, str. 10, 12, 13, 15, 17, 18, 24, 29—32, 35, 123, 140, 145, 148, 149, 152, 168—195, 204, 208, 336, 398, 545—549. — Slike: 254, 309, 326—336.
- Ostojić Ivan*, Benediktinci u Hrvatskoj III, Split 1965, str. 22, 63, 262, 264—266, 268, 269, 273, 284, 289, 291—294, 338, 352, 353, 358, 366.
- Ostojić Ivan*, Dodiri između benediktinske i franjevačke ustanove u Hrvatskoj, Crkva u svijetu, Vjesnik biskupije splitske i makarske, XIII, br. 1, Split 1966, str. 39—49.
- Ostojić Ivan*, Starokršćanska bazilika s krstionicom i rimski spomenici u Poveljima na Braču, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji XII, Split 1960, str. 20.

Perc Aleksandar, Zaštita kulture u Istri, Hrvatskom Primorju i Gorskom Kotaru, Historijski zbornik IV, Zagreb 1951, str. 201.

Polonijo Mate, Čuvajmo naše starine, Krčki kalendar 1939, Zagreb 1939, str. 32.

Polonijo Mate, Sličice s otoka Krka iz Uskočkog rata. Katolički List, Zagreb 1929, str. 472, 473.

Praga Giuseppe, Lo »Scriptorium« dell'Abbazia benedettina di San Grisogono in Zara, Archivio storico per la Dalmazia VII, Roma 1929, str. 131.

Premuda Vinko, Još nešto o gradualu zagrebačke sveučilišne knjižnice Sv. Cecilija XVII, Zagreb 1923, str. 129—130.

Putne uspomene jednoga pokojnika. Hrvatski Sokol I, Zagreb 1870, str. 100—101.

Rački dr Andrija, Stari samostani Hrvatskoga Primorja. Vjesnik Staleškoga društva kat. sveć. NRH IV, Zagreb 1957, str. 127, 128.

Rački dr Franjo, Izvodi za jugoslavensku poviest iz dnevnika Marina ml. Sanuda za g. 1526—1533. Starine Jugoslavenske akademije XXI, Zagreb 1889, str. 161.

Rački dr Franjo, Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srpsku poviest srednjega vieka, Književnik, II, sv. 1, Zagreb 1865, str. 37.

Rački dr Franjo, Starohrvatski glagolski nadpis u crkvi sv. Lucije kod Baške. Starine Jugoslavenske akademije VII, Zagreb 1875, str. 130—163.

Riceputi Filippo, Memorie di cose dalmatiche nella storia della vita di san Giovanni Orsini, Zara 1864, str. 32, 69.

Rogić dr Veljko, Košljun. Enciklopedija Jugoslavije V, Zagreb 1962, str. 344—345.

Schematismus provinciae Franciscanae S. Hieronymi in Dalmatia et Histria, Romae 1959, str. 36.

Schmitz Philibert, Histoire de l'ordre de saint Benoît. Maredsous 1948, 1949, 1956, tom. I, str. 170, 182, 286; tom. III, str. 86; tom. VII, str. 128.

Scriptores Ordinis S. Benedicti qui 1750—1880 fuerunt in imperio Austriaco-Hungarico, Vindobonae 1881, str. XII.

Sigizmondo da Venezia, Biografia Serafica, Venezia 1849, str. 83.

Status personalis et localis dioecesis Veglensis, Veglae 1902, str. 18, 24, 46, 51 (a. 1935, str. 34, 38).

Strohal L., Glagolski napis u crkvi sv. Lucije kod Baške. Vjesnik hrvatskog arheološkog društva N. S. XII, Zagreb 1912, str. 8—11.

Strohal Rudolf, Glagolska notarska knjiga vrbničkoga notara Ivana Stašića, Zagreb 1911, str. 11, 16, 22, 113, 140, 120, 127.

Strohal Rudolf, Hrvatska glagolska knjiga, Zagreb 1915, str. 7, 18, 40, 121.

Szabo Gjuro, Baščanska ploča, Jutarnji List, Zagreb 26. VIII 1934.

Szabo Gjuro, Spomenici prošlosti otoka Krka. Hrvatski planinar, Zagreb 1930, str. 135.

Šišić Ferdo, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara, Zagreb 1925, str. 66, 582—583.

Šišić Ferdo, Priručnik izvora hrvatske historije I, Zagreb 1914, str. 135—138.

Štefanić Vjekoslav, Baščanska ploča. Enciklopedija Jugoslavije I, Zagreb 1955, str. 384—387.

Štefanić Vjekoslav, Baščanska ploča. Hrvatska enciklopedija II, Zagreb 1941, str. 274—276.

Štefanić Vjekoslav, Dubašnica. Hrvatska enciklopedija V, Zagreb 1945, str. 352.

Štefanić Vjekoslav, Glagoljski rukopisi otoka Krka, Djela JAZU 51, Zagreb 1960.

Štefanić Vjekoslav, Kločev glagoljaš i Luka Rinaldis, Radovi Staroslavenskoga instituta II, Zagreb 1955, str. 145.

Štefanić Vjekoslav, Krčka biskupija, Krk, Enciklopedija Jugoslavije V, Zagreb 1962, str. 389, 422.

Štefanić Vjekoslav, Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku, Croatia sacra XI i XII, Zagreb 1936, str. 1—86.

Thomas Archidiaconus, Historia Salonitana (digessit dr F. Rački), Zagrabiae 1894, str. 50—52.

Vidaković Albe, Tragom naših srednjovjekovnih neumatskih glazbenih rukopisa, Ljetopis Jugoslavenske akademije LXVII, Zagreb 1963, str. 365—366.

Vjesnik Državnog arkiva u Zagrebu VI, str. 15.

Wyroubal Zvonimir, Poliptih Girolama da Sta Croce na Košljunu, Bulletin zavoda za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije VIII, Zagreb 1960, br. 2 i 3, str. 140.

Zbožinek dr Dragan, Naša rivijera, Zagreb (bez godine), str. 22.

Riassunto

PATRIMONIO CULTURALE DEI BENEDETTINI SULL'ISOLA DI VEGLIA

L'isola di Veglia contava cinque abbazie benedettine, un priorato e un convento di suore. L'abbazia più antica e più ricca di beni immobili è quella di *Santa Lucia a Draga Baščanska*. Fu certamente popolata dalla seconda metà dell'XI secolo, quando ottenne privilegi dal re croato Zvonimir, fino alla seconda metà del XV secolo, quando divenne commenda. Nel 1828 venne annessa alla mensa del vescovo di Veglia. L'altra abbazia è quella di *Santa Maria di Košljun* nella quale i benedettini vissero fino al 1438, e, dal 1447, è passata ai francescani. La terza è l'abbazia di *san Niccolò di Omišalj* (Castelmuschio). Nel 18. secolo i suoi possedimenti vennero assegnati all'Asilo dei poveri. Quarta è l'abbazia di *san Lorenzo* presso la città di Veglia, che fu commenda dal 1489 fino alla prima metà del 19. secolo. E infine la quinta, di *san Michele* nella città di Veglia il cui possesso fu incorporato nel 1802 al beneficio parrocchiale di Poljice. Il priorato di *san Giovanni Battista*, presso la città di Veglia, venne fondato nel 1186 dal vescovo di Veglia ed esistette fino all'inizio del XV secolo. Il convento delle suore di *Santa Maria* nella città di Veglia esiste tuttora.

Tra i vari monumenti glagolitici antichi a Veglia il più celebre è la Lapide di Baška (Baščanska ploča) nell'abbazia di santa Lucia risalente ai primi anni del XII secolo; la lapide si conserva attualmente presso l'Accademia jugoslava di arti e scienze. Al convento di Santa Maria sull'isolotto di Košljun viene attribuito il *Kločev glagoljaš*, una delle più antiche fonti della lingua veteroslava. Papa Innocenzo IV confermò nel 1252 all'abbazia di san Niccolò di Castelmuschio l'antica consuetudine dell'uso del glagolitico.

Famosi sono i monaci vegliotti *Abbate Potepa*, distintosi per la lotta a favore dell'uso della lingua popolare nei riti ecclesiastici nell'XI secolo e gli abbati *Držiha* e *Dobrovit*, dello stesso secolo, che eressero la chiesa di santa Lucia. Verso la metà del XIII secolo visse probabilmente nel convento di Košljun il monaco *Vilim Crešanin* (da Cherso), teologo e missionario fra i Tartari.

I Benedettini ebbero a Veglia le proprie *scuole* nel Medio Evo per maschi e, nell'evo moderno per donne (amministrate dalle Benedettine). I monaci vegliotti scrissero libri, soprattutto glagolitici, nei propri *scriptoria*. Ogni convento possedeva una *biblioteca*. Di queste biblioteche si sono conservati fino ad oggi alcuni *codici corali*. Dei *monumenti architettonico-culturali* ci è giunta quausi intata la chiesa romanica di santa Lucia a Draga Baščanska con un massiccio campanile davanti alla facciata anteriore. Inoltre a Košljun ci sono i resti della chiesa benedettina oggi cappella di san Bernardino ed i resti dell'abside della chiesa di san Lorenzo presso la città di Veglia. Anche la chiesetta di san Crisostomo con pianta a croce, nel territorio della parrocchia di Dubašnica, appartenne probabilmente ai Benedettini. La chiesa abbaziale di san Michele a Veglia è l'attuale chiesa della Madonna della Salute. Possiamo qui menzionare anche le vaste ed alte rovine della basilica veterocristiana a Sapno presso Castelmuschio, in quanto fu adattata per i bisogni dei benedettini. La più recente chiesa benedettina sull'isola è quella delle monache nella città di Veglia. Resti di abitazioni medioevali benedettine si possono vedere presso la chiesa di santa Lucia a Draga Baščanska e alcuni muri presso Santa Maria a Košljun.

Fra le *opere d'arte in rilievo* meritano menzione l'ornamento a intreccio sulla Lapide di Baška, i simboli degli Evangelisti sul campanile di Santa Lucia, il timpano semicircolare sulla porta della chiesa di san Michele a Veglia e il rilievo sulla lapide dell'abate Stipan a Castelmuschio. Risale alla prima metà del XIV secolo la *camapana* di santa Lucia.

L'*arte pittorica* è presente con decorazioni, miniature e monogrammi negli antichi libri corali di Košljun. Particolarmente prezioso è un polittico acquistato dai benedettini per la chiesa di santa Lucia. Le Benedettine contribuirono all'artigianato artistico con la confezione e ricamo di parati e abiti ecclesiastici.

Gli introiti delle abbazie abbandonate vennero incassati dal XV al XIX secolo dagli abbati commendatari, in particolare delle famiglie patrizie veneziane.

Due vescovi di Veglia furono benedettini, mentre un abate di Veglia fu vescovo in Albania. Ricordano i benedettini anche alcuni toponimi.

A conclusione, l'autore elenca le fonti e la letteratura per la storia dei Benedettini sull'isola di Veglia.

Traduzione di Giacomo Scotti

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:

dr BRANKO FUČIĆ